

שאלו שלום ירושלים

תהלים פרק קכב

שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית ה' גלך:
 עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים:
 ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדו:
 ששם עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להדות לשם ה':
 כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד:
 שאלו שלום ירושלים ישליו אהבך:
 יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך:
 למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך:
 למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך:

אבן עזרא תהלים פרק עו פסוק ג – שלוש משמעויות לשם "שלום"

ויהי בשלום - היא ירושלים. אולי נקראה כן כי היא שלימה כנגד שער השמים.¹ או שהיא ראויה להיות בשלום,² או קראוה כן על דרך תפילה כדרך שאלו שלום ירושלים.³

מסכת דרך ארץ פרק שלום הלכה כ – שלום של תיקון לחורבן

אמר ר' יהושע בן לוי: אמר הקב"ה לישראל: אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות את בני, היו שואלין בשלומה ואני מוחל לכם. הדא הוא דכתיב: "שאלו שלום ירושלים". ואומר: "ודרשו את שלום העיר" (ירמיהו כט ז),⁴ ואומר: "יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך", ואומר: "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך". ומי שהוא אוהב שלום ורודף שלום, ומקדים שלום ומשיב שלום, הקב"ה מורישו העולם הזה והעולם הבא, שנאמר: "וענוים יירשו ארץ והתענגו על רוב שלום" (תהלים לו יא).⁵

¹ אבן עזרא מפרש כאן את הפסוק בתהלים עג ג: "ויהי בשלום סכו ומעונתו בציון", לא את הפרק שלנו, ומציע שלוש אפשרויות שכולן מתמקדות בחלק השני של שם העיר: "שלום" כנזכר בפסוק בתהלים. האפשרות הראשונה היא שירושלים עומדת כנגד "שער השמים", מה שמתחבר כמובן לדברי יעקב אחרי שהתעורר מחלום הסולם: "... מה נזרץ המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים" (בראשית כח יז). והמדרשים שם מחברים את בית אל עם ירושלים ושער השמים הוא "מקדש של מעלה" שמכוון כנגד "מקדש של מטה".

² אפשרות שנייה היא שירושלים היא עיר ש"ראויה לשלום". ועל ביטוי זה יש לחשוב ולהרהר.
³ האפשרות השלישית היא שהשם ירושלים בא משלום במובן של לדרוש בשלום מישוהו, היינו להתפלל לשלומה, היינו תפילה. שזה המקום שאליו, או בעטיו, או דרכו, מתפללים לשלומה. וכמו שכתוב בתפילת שלמה: "והתפללו אליך דרך העיר הזאת אשר בחרת בה" (דברי הימים ב ו לד, מלכים א ח מד). ומכאן למדו חז"ל את כיוון התפילה כנגד ארץ ישראל וירושלים. ראה ברכות ל ע"א, ספרי דברים כט כז ועוד.

⁴ זה מדרש פליאה. הפסוק המצוטט מירמיהו מדבר על הערים שבגלות: "וידרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שמה והתפללו בעדה אל ה' כי בשלומה יהיה לכם שלום". הרי זה בדיוק ההפך מלדרוש את שלום ירושלים! וכך הוא גם במדרשים מאוחרים יותר שאולי העתיקו ממסכת דרך ארץ והוסיפו פליאה על פליאה. ראה למשל אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד עח: "וכן אנו חייבים לדרוש את שלום ירושלים ובית קדשנו ותפארתנו, שנאמר: ודרשו את שלום העיר וגו' כי בשלומה יהיה לכם שלום". לא בכדי הוא לא מעתיק את הפסוק בשלמותו. וכך גם בסידור רב עמרם גאון. לעומתם, במחזור ויטרי סימן תכו הוא אכן דורש את הפסוק על שלומה של מלכות, כפי שנראה מפשט הפסוק בירמיהו. המזור היחיד שניתן אולי להעלות למדרש פליאה זה ולכבודה של ירושלים, הוא שמדובר כאן "בהפוך", על דרך קנאה ותוכחה. קנאה לכבודה של ירושלים ותוכחה לעם ישראל: משלא דרשתם את שלום ירושלים (ראה הערתנו הבאה בסוף המדרש), תדרשו כעת את שלום העיר בגלותכם. (ראו הפסוקים בתוכחה דברים כח מז סב). ואולי מתוך דרישת שלום מלכות הגויים ובירתם, תעלו את זיכרון מלכות ישראל ובירתה שגליתם ממנה ושהיא עומדת בשימונה ואין דורש בשלומה. רמז לרעיון זה של קנאה מצאנו במדרש תנחומא (בובר) פרשת ויגש סימן יא: "ביוסף כתיב: ויקנאו בו אחיו ובציון כתיב: קנאתי לירושלים קנאה גדולה (זכריה ח ב). ביוסף כתיב: לך נא ראה את שלום אחיך, ובציון כתיב: ודרשו את שלום העיר". אך עדיין הדברים קשים להולמם ונראה שיש כאן פשוט שיבוש.

⁵ אפשר להבין מדרש זה באופן פייסי ורך, כנבואה יפה לעתיד לבוא, בדומה למשל למדרש בדברים רבה ה טו: "חביב הוא השלום שנתנו הקב"ה לציון, שנאמר: שאלו שלום ירושלים". אבל אפשר גם לפרש מדרש זה באופן קצת חריף יותר. "אתם גרמתם להחריב את ביתי" – אמר המדרש. - על מה חרב הבית? על שנאת חינום. על ההפך משאילת שלום. על קמצא ובר קמצא. על כך שבעיצומו של המצור על ירושלים לחמו והרגו היהודים זה בזה. אי לכך, התיקון הוא בכך שנלמד לשאול בשלום ירושלים, על כל המשתמע מכך. רק אז תבוא המחילה והגאולה. וכאמרה המיוחסת לרב קוק: בית שני חרב בגלל שנאת חינום, בית שלישי יבנה בגלל אהבת חינום.

מסכת מגילה דף יז עמוד ב – אחרי ברכת השנים וקיבוץ גלויות

ומה ראו לומר קיבוץ גלויות לאחר ברכת השנים? – דכתיב: "ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (יחזקאל לו ח). וכיון שנתקבצו גלויות - נעשה דין ברשעים ... וכיון שכלו המינים - מתרוממת קרן צדיקים ... והיכן מתרוממת קרנם? - בירושלים, שנאמר: "שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך". וכיון שנבנית ירושלים - בא דוד ... וכיון שבא דוד - באתה תפילה ... וכיון שבאת תפילה - באת עבודה ... וכיון שבאת עבודה - באתה תודה.⁶

מדרש תנחומא פרשת צו סימן ז – החזרת הגלויות תהיה בשלום

אמר ר' שמעון בן גמליאל: כמה דיו משתפך וכמה קולמוסין משתברין וכמה עורות אבודים וכמה תינוקין מתרצעין⁷ ללמוד דבר שלא היה בתורה - ראה כמה גדול כח השלום.⁸ וכן אתה מוצא בשרה, כיון שבאו מלאכי השרת לאברהם ואמרו לו: "למועד אשוב אליך כעת חיה" (בראשית יח) - באותה שעה "ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן". והקב"ה לא אמר לאברהם אלא: "למה זה צחקה שרה לאמר האף אמנם אלד ואני זקנתי".⁹ וכל כך למה? בשביל השלום. ולעולם הבא כשיחזיר הקב"ה את הגלויות לירושלים בשלום מחזירן שנאמר: "שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך".¹⁰ וכן הוא אומר: "הנני נוטה אליה כנהר שלום" (ישעיהו סו יב).¹¹

⁶ הגמרא שם דנה בסדר הברכות שבתפילת שמונה עשרה: "שמעון הפקולי הסדיר שמונה עשרה ברכות לפני רבן גמליאל על הסדר ביבנה ... מנין שאומרים אבות - שנאמר: הבו לה' בני אלים (תהלים כט א), ומנין שאומרים גבורות - שנאמר: הבו לה' כבוד ועז (שם), ומנין שאומרים קדושות - שנאמר: הבו לה' כבוד שמו השתחוו לה' בהדרת קדש (שם ב). ומה ראו לומר בינה אחר קדושה ... ומה ראו לומר תשובה אחר בינה ... ומה ראו לומר גאולה בשביעית וכו'". ראה הסוגיה שם במלואה בהנמקה על כל ברכה וברכה מדוע מיקמו אותה היכן שמיקמו בתפילת שמונה עשרה. (ראה דברינו [תפילת שמונה עשרה](#) בפרשת פקודי). לענייננו, ברכת בונה ירושלים לא באה מיד לאחר קיבוץ גלויות (שבאה מיד לאחר "הפרכת השממה" - ברכת השנים). שלוש ברכות מפרידות ביניהן! ברכת החזרת המשפט לישראל "ואשיבה שופטיך כבראשונה", ברכת המינים "ולמלשינים אל תהי תקווה" וברכת הצדיקים ושאירת הפליטה (וגירי הצדק!) שלא הפסיקו לבטוח ולייחל לישועה. בלוח השנה שהתחדש בימינו נקבע אמנם יום ירושלים כהמשך ליום העצמאות, עד שיש שקבעו לעצמם מנהג לקיים "חודש הנף כולו" ולהשאיר הדגלים שהונפו ביום העצמאות עד לאחר יום ירושלים, על מנת להראות על רצף והמשכיות. אבל חז"ל הורונו שבין תחילת הקץ המגולה (סנהדרין צח ע"א) וקיבוץ גלויות (ברכות תשיעית ועשירית) ובין "בונה ירושלים" והחזרת השכינה לתוכה (וצמח דוד, ברכות ארבע עשרה וחמש עשרה) יש מרחק רב של הקמת מערכת משפט ובניית חברה צודקת, כוללת כזו שיודעת לקבל גרים.

⁷ חוטפים מכות מהמלמד במרצע. ראה מסכת סוכה כט ע"א: "משל לסופר שבא לבית הספר ורצועה בידו, מי דואג? - מי שרגיל ללקות בכל יום ויום הוא דואג". היו זמנים.

⁸ הכוונה לדברים שאמרו אחי יוסף בשם אביהם שלא היו ולא נבראו, רק בשביל להתפייס עם יוסף: "כשמת יעקב ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו יטמנו יוסף (בראשית נ) - מה עשו? הלכו אצל בלהה ואמרו לה: היכנסי אצל יוסף ואמור לו אביך צוה לפני מותו כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך, ומעולם לא צוה יעקב מכל אלו הדברים כלום, אלא מעצמם אמרו דבר זה". (בדברינו [לו יטמנו יוסף](#) בפרשת ויחי). מדרש זה הוא חלק מפרק השלום שמופיע במקומות רבים, ראה פרק השלום במסכת דרך ארץ, ספרי במדבר פסקא מב (פרשת נשא, ברכת כהנים), במדבר רבה נשא פרשה יא, דברים רבה טו פרשת שופטים ועוד. ודווקא המקרה של יוסף ואחיו לא כל כך ברור שהרי התורה לא שמה דברים בפיו של יעקב בשם השלום. האחים הם אלה שאומרים זאת בשמו והם הרי דברו לא אמת גם בהזדמנויות אחרות! המקרה הבולט הוא דווקא זה של סוטה שעליו נאמר במקומות רבים (פרקי השלום הנ"ל ועוד): "גדול שלום שבין איש לאשתו שהרי אמרה תורה: שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה ימחה על המים". וכבר הרחבנו לדון על השלום במספר דפים, ראו דברינו [וקראת לשלום](#) בפרשת שופטים, שם נזכרים גם כל שאר הדפים בנושא השלום.

⁹ את הקטע בדבריה של שרה "ואדוני זקן" הקב"ה לא אומר לאברהם, אלא רק מה שאמרה שרה על עצמה, שהיא זקנה.

¹⁰ הרי שהשלום מתחיל כבר בקיבוץ הגלויות ובניגוד מה לגמרא מגילה לעיל. ובאשר לקטע בפסוק: "ישליו אהביך". לפי הפשט "ישליו" הוא מלשון שלווה. ראה פירוש מצודת דוד על הפסוק: "ישליו אהביך - כאילו לירושלים ידבר לומר גם האוהבים אותך יהיו בשלוה". ופירוש מלבי"ם: "אם ישאלו לשלום ירושלים נאמר התשובה ששלומה תלוי אם ישליו אהביך, אם אוהבי ירושלים יהיה ביניהם שלווה פנימית בזה תלוי שלום ירושלים". אכ"ר.

¹¹ מקור זה הוא היחיד שמזכיר את שלום ירושלים בהקשר של הדיון בכוחו וגודלו של השלום. לכאורה אין כאן קשר וצודקים המקורות האחרים שלא מזכירים אותו. שהרי בכל המקרים שמביאים המדרשים מובלט כוחו וגודלו של השלום בכך שבגיננו משנים ומשתנים דברים, כולל אי אמירת האמת, המצאת דברים שלא היו ולא נבראו, ויתור על מצווה ממצוות התורה, מחיקת השם המפורש וכו'. וכמאמר הידוע "משנים מפני דרכי שלום", היינו, דוחים ומעוותים נורמות אחרות, בגין נורמה גבוהה יותר - השלום. ומה כאן? מה השינוי והיתור שנעשה ב"שלום ירושלים"? לומר לנו שהגאולה עצמה תהיה בשלום - טוב ויפה. אך מה חידוש יש כאן? מה הערך הנגדי, מה הנורמה שנדחית מפני השלום? אפשר שהמדרש מתכוון פשוט לומר שתהליך הגאולה וקיבוץ גלויות (הכנסת כל פזורות ועדות ישראל השונות למדינה אחת קטנה), יעבור בשלום. ואפשר גם שמדרש זה מתעמת עם המדרש הקודם. יהיה קיצור דרך. השלום יבוא מיד בתחילת הגאולה והיא תהיה שלא בדרך המשפט ובלא תנאי מוקדם של "אהבת חינם". השלום יבוא מיד בתחילת הגאולה וכחלק מ"אתחלתא דגאולה" והוא יהיה הבסיס לכל השאר. הקב"ה יחזיר את הגלויות לירושלים בשלום וכן אפשר ליצור רצף ישיר של ברכת השנים - קיבוץ גלויות ובונה ירושלים. המשפט והצדק יבואו אחר כך. זו הנורמה שנדחית מפני השלום. נורמת הנורמליות, נורמת הגאולה "הטבעית". אם אכן כך, אזי מדרש זה מייצג איזו השקפה/תקווה לגאולה אידיאלית ומהירה ומתוכנן לא רק עם המדרש הקודם, אלא גם עם כל המדרשים הדורשים את הפסוק בישעיהו: "ציון במשפט תיפדה ושביה בצדקה" (ישעיהו א כז). ראה מסכת שבת קלט ע"א: "אין ירושלים נפדה אלא בצדקה", דברים רבה ג ועוד. ואף הקורות אותנו מרמזים שהדרך היא כמדרש הקודם ושלא כמדרש אידילי זה (הכל עפ"י פירושנו).

תלמוד ירושלמי מסכת ביכורים פרק ג הלכה ב – בעלייה לרגל¹²

משנה: כיצד מעלין את הבכורים. כל העיירות שבמעמד מתכנסות לעירו של מעמד ולנים ברחובה של עיר ולא היו נכנסים לבתים ולמשכים היה הממונה אומר: "קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלהינו".¹³
גמרא: ... בדרך היו אומרים: "שמחתי באומרים לי בית ה' נלך". בירושלים היו אומרים: "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים" [תהילים קכב א ב]. בהר הבית היו אומרים: "הללויה הללו אל בקדשו וכו'". בעזרה היו אומרים: "כל הנשמה תהלל יה הללויה" [שם קנ א ו].¹⁴

אבן עזרא תהלים פרק קכב פסוק ב - עומדות רגלינו בשעריך ירושלים

עומדות היו רגלינו - הטעם עמדנו להסתכל בנייני החומות ויופי השערים והנכון כי היא היתה מלאה אדם והיינו מתערבים בשערים לא נוכל להיכנס מרוב העם הבאים והיוצאים.¹⁵

יום ירושלים שמח

מחלקי המים

מים אחרונים: ונראה שיש להוסיף עוד ועוד דרשות על פרק זה בתהלים ואולי פשוט לקרוא אותו באופן חגיגי ביום טוב זה.

¹² נחזור לתחילת הפרק ונתבשר הפסוק: "עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים", אנו שזכינו לראות בעינינו וברגלינו לקיים פסוק זה.
¹³ הכוונה לפסוק בירמיהו לא ה בהבדל קטן: "כי יש יום קראו נצרים בהר אפרים קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו". ראו דברינו [מסכת ביכורים](#) בפרשת כי תבא.

¹⁴ התלמוד הירושלמי מוסיף על המשנה את פרק קכב אותו אנו דורשים שהיו מביאי הביכורים (עולי הרגל) אומרים בדרכם ובהגיעם לירושלים, ואת פרק קנ החותם את ספר תהלים, בכניסה להר הבית ובעזרה. ראה פירוש דעת מקרא שפירש את הפסוק "שאלו שלום ירושלים ישליו אוהביך" בהקשר עם העלייה לרגל וכדו-שיח של אנשי ירושלים עם עולי הרגל: "שאלו שלום ירושלים – אלה הם דברי הפרידה שאנשי ירושלים אומרים לעולי הרגלים ... בכל מקום שתהיו בקשו בתפילתכם כי שלום יהיה לירושלים. ישליו אוהביך – יהיו שרויים בשלווה אוהביך ירושלים! והיא הברכה שאנשי ירושלים מברכים את עולי הרגלים". ונראה שלקח עניין זה מהמקור לעיל בירושלמי והרחיב לעולי הרגל בכלל ואולי לכל הבא בשערי ירושלים אם לא היה בה שלושים יום. לפי פשט הפסוקים פשיטא שפרק קכב בו עסקנו מדבר בעולי הרגל.

¹⁵ כך גם פירוש מצודת דוד על הפסוק: "עומדות - מרוב אדם הבאים והיוצאים היינו מתעכבים ועומדים בשערים זמן מה עד אשר נוכל לבוא בה". כבר אז ראו את הפקקים הגדולים בכניסות לעיר ... אך רד"ק מפרש: "עומדות היו. כי העולים ראשונים היו עומדים בשערים ומצפים הבאים אחריהם". ורש"י מזכיר לנו שהעמידה בשערי ירושלים נקנית גם במחיר המלחמה עליה "ובכל מקום" ואלה דבריו: "עומדות היו רגלינו - במלחמה בכל מקום בשביל שעריך ירושלים שעוסקין בהן בתורה".